

14.6. Lihtsustatud õppekava inimeseõpetuse ainekava

1. Õppeaine kirjeldus ja eesmärk

Inimeseõpetuses õpetatakse nägema iga inimest väärtuslikuna, harjutatakse viisakat käitumist, kujundatakse abivalmidust ja kohusetunnet, ausust, õiglust, erinevuste sallimist, vägivallatust ja vastutustunnet. Toetatakse endasse uskumist, enesehinnangut, enesekontrolli, oma väärtuste selgitamist, sallivust, hoolivust, usaldust, empaatiat ning positiivset mõtlemist. Käsitletakse kodumaad, kodu ja perekonda väärtusena.

Inimeseõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb oma keha ning mõistab inimese kasvamise ja arenemisega seotud muutusi ning vastutust (nt seksuaalsuse olemus ja sellega seotud vastutus, töövõime jne);
- 2) hoiab oma tervist, järgides tervislikku eluviisi, käitub nii, et ei sea ohtu enda, teiste inimeste ega keskkonna turvalisust;
- 3) märkab ja mõistab kaaslaste ning iseenda emotsionaalseid seisundeid, käitumisviise; oskab neid hinnata ja nendega toime tulla;
- 4) hoiab puhtust ja korda; orienteerub eluasemega seotud küsimustes, omandab teadmised ja oskused majandamiseks, koduse elu korraldamiseks;
- 5) suudab täiskasvanu suunamisel eristada ning teadvustada oma oskusi ja võimeid, otsib erinevatest teabeallikatest võimetekohaseid jätkuõppevõimalusi ja teeb enda jaoks optimaalseid valikuid;
- 6) tunneb huvi ümbritseva ühiskonnaelu vastu;
- 7) tunneb olmesuhtlemiseks vajalikke kodanikuõigusi ja -kohustusi, järgib sotsiaalseid nõudeid ja käitumisetiketti.

2. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

2.1. Õppetegevus 1.–2. klassis

1.–2. klassis on inimeseõpetuse põhisisuks lähiümbruse märkamine, selle teadvustamine (suhtes mina ja meie) ning sotsiaalse kompetentsuse arendamine. Õpitakse koos tegutsema nii matkides kui ka eeskuju ja juhendamise järgi. Omandatakse baassõnavara ja -lausungimalle ning elementaarseid (olme)suhtlusoskusi: teise inimese kuulamine, ütluste mõistmine ja nendele reageerimine (vastusrepliigid dialoogis), dialoogi alustamine ja jätkamine tuttavas situatsioonis jms. Õpitakse (mängu)asjade kasutamist ja hoidmist, mängus osalemist, reeglitest kinnipidamist, mängu algatamist, rollide ja vajalike mänguasjade jagamist jne. Kohati võib olla keeruline rollimängudes osalemine. Õpilased vajavad pidevat motiveerivat tagasisidet oma tegevus

ja saavutuste kohta. Võrreldavate situatsioonide ja illustratsioonide (joonised, fotod) toel õpitakse märkama ja eristama (puhas/must, meeldib / ei meeldi jne) ümbritsevate esemete, ruumide ja inimeste (sh iseenda) esteetilisi omadusi. Õpitakse eristama isiklikke, võõraid ja ühiseid esemeid, neisse heaperemehelikult ja turvaliselt suhtuma ning neid kasutama. Õpitakse ka märkama ja eristama eakaaslaste käitumisviise. Harjutatakse viisakat käitumist (tervitamine, palumine, tänamine, eakaaslase ja täiskasvanu poole pöördumine, võimalik keeldumine jne).

2.2. Õppetegevus 3.–5. klassis

3.–5. klassis kujuneb jätkuvalt õpilaste oskus märgata ja eristada oma lähiümbrust (selle esemeid, nähtusi, sündmusi, tegevusi jms). Õpilased tutvuvad eesti rahvakommete ja traditsioonidega (rõhuasetus pere ja kodukoha traditsioonidel). Tegevus- ja suhtlussituatsioonides õpitakse tundma ja järgima ühiskonnas aktsepteeritavaid käitumisnorme. Õpitakse märkama, eristama ja mõistma igapäevaelu olukordi, sealhulgas ohuolukordi, verbaalseid ja mitteverbaalseid eneseväljendusviise, tundeid jms. Täiendatakse ühis- ja koostevuse oskusi (sh hooliv ja teisi arvestav suhtlemine) ja viisaka käitumise oskusi. Õpetaja abiga saab õpilane aru pere ja koduga seotud teemadest, teadvustab laste ning vanemate vastastikuseid õigusi ja kohustusi. Järjepidevalt kujundatakse õpilaste sotsiaalset teadlikkust ja verbaalset aktiivsust: õpilased kirjeldavad abivahendite toel enda ja kaaslaste tegevust ja emotsionaalset seisundit.

Õppimist toetavad aktiivõppemeetodite kasutamine, õppekäigud, praktilised ülesanded, lühipalade lugemine ja analüüsimine. Järjest enam võimaldab tunnetustegevuse tase õpilastel aktiivsemalt ja iseseisvamalt osaleda (õpi)tegevuste kavandamisel, sooritamisel ja kontrollimisel ning abivahendite valimisel ja kasutamisel. Praktiliste ja tekstis kirjeldatud situatsioonide analüüsil pööratakse tähelepanu nendes osalejate tegevusviisidele, motiividele ja kavatsustele, situatsioonide tingimustele, tegevuste tulemustele ja tagajärgedele. Õpitakse juhendamise järgi situatsioonidele alternatiivseid lahendusi leidma ning kaaslastele soovitusi andma.

2.3. Õppetegevus 6.–7. klassis

6.–7. klassis täienevad õppetegevuse käigus õpilaste sotsiaalsed suhtlemis- ja käitumisoskused. Harjutatakse suhtlemist ja koostevuse reguleerimist dialoogis (osalemine rühmatöodes, rollimängudes, kutse koostevusele, vastused küsimustele ja teadetele, dialoogi alustamine küsimuse ja teatega, nõustumine ja loobumine, alternatiivne ettepanek, oma arvamuste selgitamine ja kaitsmine). Individuaal- ja rühmatööde tulemuste esitlemise, enda ja teiste tegevuste kommenteerimise kaudu suureneb õpilaste verbaalne aktiivsus, kujunevad avaliku esinemise esmased oskused.

Õpitakse mõistma ja nimetama tegevuse eesmärke, tingimusi, põhjuseid ja tagajärgi, käitumisaktis ilmnevaid emotsioone. Juhendamisel leitakse seoseid tegevus-, suhtlus- ja käitumisakti vahel, tehakse järeldusi ning planeeritakse ja/või korrigeeritakse edasist tegevust/käitumist. Arenguliselt on õpilaste jaoks oluline pöörata tähelepanu muutustele enda organismis ja käitumises (seksuaalsus, suhtlemine ja käitumine

vastassugupoolega, noormehe ja neiu rollid eri situatsioonides jms) ning oma tervisekäitumisele (sh hoolitsemine oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise eest, enesekehtestamine, riskikäitumine). Õpitakse märkama ja teadvustama kultuurilisi erinevusi. Alustatakse ettevalmistust iseseisvaks majandamiseks, teadlikuks ja säästlikuks tarbimiseks (prügi sorteerimine, pakendiinfo jmt). Inimeseõpetuse temaatika ja õpilaste oskused võimaldavad sel perioodil rohkem kasutada IKT-vahendeid.

2.4. Õppetegevus 8.–9. klassis

Põhikooli lõpuastmes on kõige olulisem toetada õpilasi iseseisvaks toimetulekuks. Vanuseliselt on oluline tähelepanu pöörata ühiskonnaõpetusega seotud teemadele: eri eluvaldkondadega seotud õigusaktid ja lepingud, ameti valik ja edasiõppimisvõimalused, töötaja õigused ja kohustused, otstarbekad ja vastutustundlikud valikud/otsused, iseseisev raha kasutamine ja säästlik tarbimine, eluasemega seotud küsimused. Õpilased tutvuvad ja õpivad kasutama teabeallikaid, nõustamis- ja kriisiabivõimalusi; omandavad teadmise, kuidas otsida, küsida ja kasutada elus vajaminevat teavet ja abi.

Õpilane harjutab iseseisva elu alustamise ja soolise küpsemisega seotud rollikäitumist. Teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles, tunneb ära lähisuhtevägivalla. Oluline on teadvustada pere loomise ja laste saamisega seotud vastutust.

Õppetegevuses rakendavad õpilased eelnevatel aastatel omandatud eri situatsioonidele vastavaid suhtlemisoskusi. Kujuneb oskus hinnata oma ning kaasinimeste individuaalset ja rühmakäitumist (põhjustagajärg seosed, otstarbekus, vastavus ühiskonnainormidele).

3. Lihtsustatud õppe taseme üldpädevuste käsitlemine aineõppes

Kultuuri- ja väärtuspädevus

Tunnetab end oma rahvuse liikmena ja Eesti kodanikuna, suhtub teistest rahvustest inimestesse eelarvamuste vabalt ja lugupidavalt, tunneb ja austab oma keelt ja kultuuri ning väärtustab eesti keele ja kultuuri säilimist ja arengut; tunneb ja järgib üldtunnustatud väärtusi ja reegleid/kokkuleppeid, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus

On aktiivne ja vastutustundlik kodanik, kes on huvitatud oma kooli, kodukoha ja riigi arengust; teab oma peamisi õigusi ja kohustusi, oskab nende eest seista, arvestab rühma huvisid ja isiklikku huvi; järgib vastutustundlikult ühiselu reegleid, konflikte lahendades arvestab seadusi ning moraalinorme. Koostööoskuseid kujundatakse paaris- ja rühmatöös meeskonnas töötades.

Enesemääratluspädevus

Mõistab ja väärtustab iseennast ja enda arengut, hindab adekvaatselt oma võimeid ja toimetulekut igapäevaelus, juhhib oma käitumist erinevates olukordades; väärtustab tervislikku eluviisi, on füüsiliselt aktiivne.

Õpipädevus

Õpib vastavalt oma võimetele, planeerib õppimist sh aja- ja koha valikut ning kasutab õppimisel lihtsamaid õpistrateegiaid, järgib kavandatut, seab eesmärgid (eneseregulatsioon). Täidab korrektselt jõukohaseid ülesandeid individuaalselt ja rühmas, kasutab sobivaid teabevahendeid. On avatud uutele teadmistele ja oskustele.

Suhtluspädevus

Suhtleb olukorda ja suhtlemispartnereid arvestades, esitab oma soove, selgitab oma seisukohti, küsib vajadusel abi, osaleb täiskavatu suunamisel arutelus; loeb, mõistab, kirjutab ja loob tekste iseseisvaks toimetulekuks vajalikul tasemel, kasutab teabevahendeid info saamiseks; esineb ja analüüsib täiskasvanu toel oma sooritust, oskab anda ja vastu võtta konstruktiivset tagasisidet.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus

Kasutab lihtsat matemaatikale ja loodusteadustele omast keelt ja sümboliteid; lahendab elulisi probleemsituatsioone, kasutades omandatud matemaatilisi, loodusteaduslikke ja/või tehnoloogiaalaseid teadmisi- oskusi ning (abi)vahendeid; mõistab inimese ja keskkonna vahelisi seoseid, suhtub elukeskkonda vastutustundlikult ja hoolivalt, elab ning tegutseb loodust ja keskkonda säästvalt.

Ettevõtlikkuspädevus

Uue oskuse omandamiseks panustab oma aega ja energiat, on tegutsemisaldis ning algatusvõimeline, oskab eesmärkide saavutamiseks teha koostööd paaris- ja grupitöös, viib alustatud tegevuse lõpule, reageerib muutustele paindlikult, väärtustab praktilist tööd ja on valmis kutse- ja elukestvaks õppeks. Hindab adekvaatselt oma võimeid, püstitab ja täidab endale seatud eesmärgid ning võtab vastutuse oma tegude eest.

Digipädevus

Orienteerub ja tegutseb infotehnoloogilises maailmas eesmärgipäraselt. On teadlik digikeskkonna ohtudest, oskab end kaitsta ja teab, kust saada abi. Otsib ja kasutab infot, tunneb lihtsamaid programme ja keskkondi. Järgib digikeskkonnas üldkehtivaid moraali- ja väärtuspõhimõtteid. Digitaalset sisu luues või koostades arvestab autoriõigustega.

4. Läbivate teemade rakendamine inimeseõpetuses

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine

Taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema mõistlikke kutsevalikuid.

Keskkond ja jätkusuutlik areng

Taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele.

Kultuuriline identiteet

Taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis.

Teabekeskkond

Taotletakse õpilase kujunemist teabeteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat teabekeskkonda, suudab seda kriitiliselt analüüsida ning toimida selles oma eesmärkide ja ühiskonnas omaksvõetud kommunikatsioonieetika järgi.

Tehnoloogia ja innovatsioon

Taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiasid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Tervis ja ohutus

Taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisel.

Väärtused ja kõlblus

Taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

5. Ainetevahelise lõimingu rakendamine

Inimeseõpetuse õpitegevuses on olulisel kohal lõimitud ja läbiv õpe. Suur osa õpitulemustest ongi sõnastatud sellele põhimõttele toetudes. Õppematerjali kasutades tuleb arvestada, et:

- mõne pädevuse kujundamisega tegeletakse ühes või mitmes temaatilises õppetunnis;
- mõne pädevuse saavutamisel on olulisel kohal lõiming teise õppeainega (nt matemaatika ja loodusõpetusega: laps nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaaegu õiges järjestuses);
- valdavat osa õpitulemustest kujundatakse igas õppetunnis läbivalt, selleks kõiki võimalusi kasutades.

Inimeseõpetus on lõimitud:

- **eesti keelega** (suhtlemine, suuline eneseväljendusoskus, teabe otsimine, konspekterimine);
- **matemaatikaga** (aeg, aja planeerimine, tegevuse kavandamine, kulutuste planeerimine);
- **loodusõpetusega** (ümbrus, kodukoht, Eesti tundmine, inimese organismi ehitus, talitlus ja tervishoid);
- **ühiskonnaõpetusega** (inimeste õigused ja kohustused, turvaline käitumine);
- **kodundusega** (tervislik toitumine, majandamine ja kulutuste planeerimine, säästlikkus);
- **keskkonnaõpetusega** (rahvakalendri tähtpäevad, kooli traditsioonid ja üritused, suhtlemise õpetus);
- **kehalise kasvatusesega** (tervis ja selle eest hoolitsemine, kehaline aktiivsus ja selle vormid, tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted).

6. Õpitulemused kooliastmeti

6.1. I kooliastme (3. klassi) lõpetaja:

- 1) alustab ja jätkab dialoogi (vastab küsimusele, esitab küsimusi, nõustub või loobub kutsest);
- 2) teab viisaka käitumise reegleid, püüab neid täita;
- 3) hindab õpituatsioonis enda ja kaaslaste igapäevast käitumist (õige/vale, meeldib / ei meeldi);
- 4) tunneb ära ja nimetab näoilme ja hääletooni järgi kaaslaste 4–6 emotsiooni;

- 5) nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb, teab oma keha osasid;
- 6) räägib õpetaja suunamisel ja abivahendite toel tervisliku eluviisi põhimõtetest: liikumine, toitumine, puhkus ja enese eest hoolitsemine;
- 7) hoolitseb oma hügieeni eest, hoiab puhtust ja korda;
- 8) teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning Eesti riigi sümboleid;
- 9) liikleb ohutult kooliteel ning palub abi õnnetusjuhtumi korral.

6.2. II kooliastme(6.klassi) lõpetaja:

- 1) märkab ja aktsepteerib inimeste erinevusi (rahvus, välimus, vanus, tervis jm);
- 2) leiab õpetaja juhendamisel infot erinevatest teabeallikatest (sh tekstidest ja internetist);
- 3) tunneb kella ja kalendrit ning seostab seda oma elu tegevuste ja sündmustega;
- 4) mõistab oma õigusi ja kohustusi (suhtlemine, käitumine, õppetöö) ning teadvustab põhjuseid ja tagajärgi;
- 5) analüüsib ja hindab enda ja kaaslaste käitumist ning kasutab tuttavates olukordades situatsioonist lähtuvalt erinevaid väljendusviise;
- 6) teab murdeeaga seotud muutusi ning oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi;
- 7) teab riskikäitumisega kaasnevat ohtusid liikluses, vees, tule kasutamisel, tootumisel, uimastite tarbimisel ja internetis suhtlemisel, oskab abi küsida;
- 8) teab olmejäätmete käitlemise viise koduses majapidamises, oskab prügi sorteerida;
- 9) selgitab, milleks kasutatakse raha; mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust.

6.3. III kooliastme (9. klassi) lõpetaja:

- 1) mõistab ühiskonna reegleid; suhtleb tavaolukordades vastavalt olukorrale ning reageerib adekvaatselt kohatule käitumisele enda ja teiste suhtes;
- 2) väärtustab turvalisi lähisuhteid; teab peremudeleid ja kirjeldab pereliikmete rolli perekonnas; mõistab lapse saamisega seotud vastutust;
- 3) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles

- 4) teab oma tugevaid ja nõrku külgi; otsib erinevatest teabeallikatest võimetekohaseid jätkuõppevõimalusi ja teeb enda jaoks optimaalseid valikuid;
- 5) teab, kuidas kodust ja tööelu korraldada (eluaseme soetamine, raha teenimine ja kulutamise planeerimine; lepingutega seotud kohustused ja õigused);
- 6) mõistab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid (liiklus, vesi, nutivahendite kasutamine, toitumine, uimastid), oskab ohuolukorras reageerida;
- 7) oskab küsida teavet ning kasutada erinevaid teabeallikaid (sh nõustamis- ja kriisiabi leidmiseks);
- 8) teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (sh tervishoiusüsteemi, maksude suhtes); tunneb end Eesti kodanikuna.

7. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

1. KLASS

Oodatavad õpitulemused 1. klassi lõpuks

- 1) tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukohta, õdede- vendade ja vanemate nimed;
- 2) nimetab küsimuste abil oma lemmiktegevusi;
- 3) osaleb ühistes (õppe)mängudes ja järgib meeldetuletamisel mängureegleid;
- 4) vastab dialoogi repliigile, alustab dialoogi oma soovide ja vajaduste väljendamiseks;
- 5) tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonis õige ja vale käitumise;
- 6) teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel;
- 7) teab oma kehaosi (pea, kael, kõht, selg, käed, jalad, juuksed ja nägu);
- 8) järgib õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevaste tegevuste käigus (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms);
- 9) märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust;
- 10) nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaaegu õiges järjestuses;
- 11) teab, kuidas ohutult sõiduteed ületada, ja käitub vastavalt;
- 12) teab, et elab Eestis;
- 13) teab Eesti lipu värve nende õiges järjestuses.

Õppesisu	Õpitulemused
<p>MINA JA MEIE</p> <p>Minu välimus ja mulle meeldivad tegevused. Tervitamine (igapäevane tervitamine koolis, tervitusele vastamine). Enesetutvustamine ja kaaslastega tutvumine dialoogis (nimi, kool, klass). Õpitegevused koolis, õppevahendid. Tüli: vabandamine, leppimine (dialoogi repliigid). Peo-, töö-, spordiriietus (riietusesemed, riietuse sobitamine situatsiooniga).</p>	<p>1) tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukoha, õdede- vendade ja vanemate nimed;</p> <p>2) nimetab küsimuste abil oma lemmiktegevusi;</p> <p>3) osaleb ühistes (õppe)mängudes ja järgib meeldetuletamisel mängureegleid;</p> <p>4) vastab dialoogi repliigile, alustab dialoogi oma soovide ja vajaduste väljendamiseks;</p> <p>5) tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonides õige ja vale käitumise.</p>
<p>MINA JA TURVALISUS</p> <p>Sõidutee ohutu ületamine (valgusfoor, ülekäigurada, maantee ületamine). Liikumine jalakäijate teel üksi ja rühmaga. Helkur. Ühissõidukid kodukohas (sõiduki ootamine, sisenemine, väljumine; tänava (sõidutee) ületamine; sõidupilet). Võõras ümbrus, eksimine, abi palumine (dialoogi repliigid), vanemale helistamine.</p>	<p>1) teab, kuidas ohutult sõiduteed ületada, ja käitub vastavalt;</p> <p>2) tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonis õige ja vale käitumise;</p> <p>3) teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel.</p>
<p>KODU JA PERE</p> <p>Pereliikmed (vanemad, õed-vennad, vanavanemad), nende nimed. Pereliikmete kodused tööd, pereliikmete abistamine, minu kohustused kodus. Kodumaja (talumaja/ eramu/korter suures majas); ruumid kodus (esik, köök, elutuba jt). Mööbel kodus, koolis (esemed, nende otstarve). Kodu asukoht (Eestimaa; küla/linn/alev). Eestimaa, minu kodumaa, Eesti Vabariigi lipp.</p>	<p>1) tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukoha, õdede – vendade ja vanemate nimed;</p> <p>2) teab, et elab Eestis;</p> <p>3) teab Eesti lipu värve nende õiges järjestuses.</p>
<p>MINA JA TERVIS</p> <p>Kehaosad (pea, kael, keha, käed, jalad), juuksed ja nägu. Kehaosade (nägu, kael, käed, jalad) pesemine, küünte eest hoolitsemine. Hammaste pesemine. Tualeti kasutamine. Toitumine (toidud: supp, praad jne, toidunõud). Käitumine söögilauas: toidu palumine, tänamine.</p>	<p>1) teab oma kehaosi (pea, kael, kõht, selg, käed, jalad, juuksed ja nägu);</p> <p>2) järgib õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevaste tegevuste käigus (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms);</p> <p>3) märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust.</p>
<p>MINA JA AEG</p> <p>Nädal (töö- ja puhkepäevad; eile, täna, homme). Ööpäeva osad (hommik, päev, õhtu, öö). Aasta (aastaajad: laste tegevused, riietus, ohud jalakäijatele liikluses).</p>	<ul style="list-style-type: none"> nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaaegu õiges järjestuses;
<p>MINA JA ASJAD</p>	

Minu oma, kaaslase oma (enda ja kaaslaste, sh õpetaja asjade kuuluvuse eristamine), asjade palumine kasutamiseks. Ausus asjade jagamisel. Koristustööd ja –vahendid klassiruumis ning kodus	<ul style="list-style-type: none"> • märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; • teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel; • korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust.
KORDAMINE	

2. KLASS

Oodatavad õpitulemused 2. klassi lõpuks:

- 1) alustab ja jätkab dialoogi tuttavates situatsioonides; kutsub õpetaja suunamisel kaaslasi tuttavat (õppe)mängu mängima, jagab mänguasju;
- 2) tavasituatsioonides suhtlemisel tervitab, palub, tänab, vabandab; käitub söögilauas viisakalt (palub, tänab, räägib vaikse häälega, hoiab puhtust);
- 3) teab oma vanust, sünnipäeva ja kodust aadressi, nimetab oma kodukohta;
- 4) kirjeldab tegevusi, mis talle rõõmu pakuvad;
- 5) hindab õpetaja abiga kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi;
- 6) eristab oma, võõrast ja ühist asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta;
- 7) tunneb ära ja nimetab näoilmele ja hääletoonile vastava emotsiooni (4 erinevat); 8) tunneb ära situatsiooni, kus kellelegi tehakse liiga;
- 9) järgib ise ja õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevastes tegevustes (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms);
- 10) nimetab näitvahenditele toetudes tervisele kasulikke toite;
- 11) nimetab oma lähisugulasi;
- 12) teab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töodes;
- 13) teab oma vanemate ja koolitöötajate ameteid;
- 14) tunneb kella täistundides;
- 15) teab sagedasemaid ohtusid kooliteel liiklemisel ja võõraste inimestega suhtlemisel;
- 16) oskab pöörduda täiskasvanu poole abi saamiseks

Õppesisu	Õpitulemused
MINA JA KOOL (MEIE)	
Tervitamine ja hüvastijätmine (erinevad väljendid, näoilmed). Viisaka ja ebaviisaka käitumise eristamine. Mina (ees- ja perekonnanimi, vanus, välimus).	1) tavasituatsioonides suhtlemisel tervitab, palub, tänab, vabandab; 2) alustab ja jätkab dialoogi tuttavates situatsioonides;

<p>Minu asjad ja meie ühised asjad klassiruumis; asjade tunnused ja üldnimetused; asjade hoidmine, jagamine.</p> <p>Minu õpetaja (nime teadmine, kirjeldamine, töökoht, tegevus); õpetaja asjad klassiruumis: küsimine – palumine ja tänamine, ilma loata võtmise tagajärjed ja vabandamine.</p> <p>Asjade laenamine ja varastamine.</p> <p>Tegevused tunnis ja vahetundide ajal; sõbralik koostegevus ja kiusamine, kiusamisest teatamine.</p> <p>Mängu valik ja kaaslaste kutsumine mängu.</p> <p>Kiusamine (aratundmine), täiskasvanult abi palumine.</p> <p>Oma eksimuse tunnistamine ja vabandamine; positiivne reageerimine vastuseks vabandamisele.</p> <p>Koolitöötajate ametid.</p>	<p>3) teab oma ees- ja perekonnanime, vanust ning sünnipäeva;</p> <p>4) kutsub õpetaja suunamisel kaaslasti tuttavat (õppe)mängu mängima, jagab mänguasju;</p> <p>5) kirjeldab tegevusi, mis talle rõõmu pakuvad;</p> <p>6) hindab õpetaja abiga kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib/ei meeldi;</p> <p>7) tunneb ära ja nimetab näoilmele ja hääletoonile vastava emotsiooni (4 erinevat);</p> <p>8) tunneb ära situatsiooni, kus kellelegi tehakse liiga;</p> <p>9) teab oma vanemate ja koolitöötajate ameteid.</p>
<p>MINA JA LIIKLUS</p>	
<p>Liikumiskohad (kõnnitee, sõidutee, ülekäigurada) ja liiklusmärk.</p> <p>Tuntumad liiklusmärgid ja nende tunnused.</p> <p>Valgusfoor. Sõidutee ületamine. Helkur.</p> <p>Individuaalsed ja üldkasutatavad transpordivahendid kodu ja kooli vahel liiklemiseks. Käitumine liiklusvahendites.</p> <p>Liiklusõnnetused jalakäijatega (sõidutee valesti ületamine, seisva liiklusvahendi varjust väljumine, liiklemine talvisel teel) ja juhtumist teatamine lähimale täiskasvanule.</p>	<p>1) teab sagedasemaid ohtusid kooliteel liiklemisel ja võõraste inimestega suhtlemisel;</p> <p>2) oskab pöörduda täiskasvanu poole abi saamiseks.</p>
<p>MINA JA PERE</p>	
<p>Minu kodu (aadress, erinevad majad, elamine maal/linnas).</p> <p>Minu tuba, korrashoid.</p> <p>Pere, pereliikmed (vanemad, lapsed, vend, õde) ja lähedased (vanaema ja vanaisa, tädi ja tädilapsed, onu ja onulapsed).</p> <p>Tegevused kodus, pereliikmete ülesanded.</p> <p>Erinevate asjadega seotud ohud kodus.</p>	<p>1) teab oma kodust aadressi, nimetab oma kodukoha;</p> <p>2) nimetab oma lähisugulasi;</p> <p>3) teab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes;</p> <p>4) teab oma vanemate ameteid.</p>
<p>MINA JA AEG</p>	
<p>Aasta: aastaajad. 12 kuud (nimetused, järjekord, olulisemad sündmused/tähtpäevad). Aastaaegadele vastavad kuud. Kuu ja kuupäevad.</p> <p>Sünnipäeva aeg. Vanus.</p> <p>Õnnitlemine ja õnnitluste vastuvõtmine, kaasnevad emotsioonid.</p> <p>Kell: Liikumine ja aja liikumine (tegelase sõnade mõistmine).</p> <p>Erineva kujuga kellad. Kellaaja määramine (täistunnid). Kell seisab. Kella tundmine ja täpsus (situatsioonid, jõudis varem/hiljem, tagajärjed).</p> <p>Päevakava: Öö ja päev. Ööpäev: täistunnid, sama kellaeg kaks korda ööpäevas.</p> <p>Tegevused ööpäeva erinevatel osadel, lapse päevakava.</p>	<p>1) teab oma vanust;</p> <p>2) tunneb kella täistundides;</p> <p>3) kirjeldab tegevusi, mis talle rõõmu pakuvad.</p>

<p>Lapse huvialad. Laste tegevused vabal ajal (ruumis/ õues, üksi/teistega koos).</p>	
<p>MINA JA KODUMAA</p>	
<p>Eesti Vabariigi lipp ja sellega seotud kumbed (eesti lipu värvid, heiskamine ja langetamine). Eesti Vabariigi aastapäeva tähistamine koolis ja kodus. Hümn. Elukoha teadmine.</p>	<p>1) väärtustab Eestit - oma kodumaad.</p>
<p>MINA JA TERVIS</p>	
<p>Liikumine: Erinevad liikumisviisid, hea tuju. Lemmikloom ja liikumise vajadus loomaga. Liikumine talvel ja riietus. Kõik inimesed ei saa liikuda. Liikumisega seotud ohud, õige-vale eristamine.</p> <p>Puhkus ja uni: Tegevused ja väsimine, arvutiga töötamine ja väsimine, soovitud puhkuseks. Puhkamine vahetunni ajal. Magamisriided, und segavad tegevused. Tegevused enne uinumist ja pärast ärkamist.</p> <p>Keha puhtus: Kehaosad, liigutamine. Tegevused ja pesemise vajadus. Käte puhtus ja pesemine. Erinevate kehaosade pesemine: koht, vahendid, aeg. Juuste korrashoid. Puhtad riided, lapse abi kodus riiete pesemisel.</p> <p>Meie toit: Erinevad joogid. Marjad, puuviljad, köögiviljad. Rämpstoit. Tutvumine toidupüramiidiga, toitude rühmad. Toidukorrad. Hea toit, tervislik toit.</p> <p>Käitumine toidulauas: Pereliikmete tegevused (toidu valmistamine, laua katmine, koristamine). Toidunõud. Laua katmine. Söömine ja käitumine (õige-vale eristamine).</p> <p>Suutervis: Suu (huuled, keel, hambad). Hammaste tervishoiu mõjutajad, halvad bakterid ja hambaaugud. Hammaste pesemine: vahendid, aeg, harjamise kestvus. Hammastele kasulik toit. Hambaarst.</p> <p>Haige ja terve: Haige ja terve laps. Haiguse tunnused (nohu, köha, palavik, valu). Koduse ravi esmased võimalused. Ravimid, kättesaadavus lapsele. Arstiabi vajadus (helistamine, koju kutsumine, arsti külastamine). Terve laps ja arst (mõõtmine, kaitsesüst jms), arst koolis. Situatsioonid koolis: valikud, kes aitab, keda ja kuidas kutsuda.</p>	<p>1) järgib ise ja õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevastes tegevustes (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms); 2) nimetab näitvahenditele toetudes tervisele kasulikke toite; 3) käitub söögilauas viisakalt (palub, tänab, räägib vaikse häälega, hoiab puhtust); 4) oskab pöörduda täiskasvanu poole abi saamiseks.</p>
<p>MINA JA ASJAD</p>	
<p>Vanad ja uued asjad: asjad kodus, võimalus osta/mitte osta poest. Asjade hind (odav, kallis). Asjade väärtus (armas, kallis).</p>	<p>1) eristab oma, võõrast ja ühist asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta;</p>

<p>Asju saab korda teha. Lapse tuba ja koristamine: vajalikud asjad, prügi (prügikastid, eri liiki prügi). Taaskasutamise võimalus. Erinevad telefonid, telefoni kasutamise reeglid. Helistamine oma vanematele.</p>	<p>2) teab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töodes; 3) oskab pöörduda abi saamiseks täiskasvanu poole.</p>
<p>MINA JA TURVALISUS</p>	
<p>Võõrad inimesed, asjad ja loomad. Sobiv käitumine erinevates olukordades: võõra lapse kutsumine koju, laps üksi kodus ja võõras ukse taga, võõras kutsub endaga kaasa, võõrad (tundmatud, ohtlikud) asjad. Käitumine loomadega. Võõras ümbrus ja eksimine. Käitumine erinevates olukordades. Ümbruse märkamine, olulised detailid enda asukoha ja ümbruse kirjeldamisel.</p>	<p>1) tunneb ära situatsiooni, kus kellelegi tehakse liiga; 2) teab ohtusid võõraste inimestega suhtlemisel; 3) oskab pöörduda täiskasvanu poole abi saamiseks 4) teab kodust aadressi, nimetab oma kodukoha.</p>

3.KLASS

Oodatavad õpitulemused 3. klassi lõpuks:

- 1) alustab ja jätkab dialoogi (küsimus – vastus, teade – küsimus, kutse koostegevusele, nõustumine, loobumine);
- 2) nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb;
- 3) hindab õpituatsioonis enda ja kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi;
- 4) teab erinevates kohtades ja olukordades viisaka käitumise reegleid;
- 5) tunneb näoilme ja hääletooni järgi ära ja nimetab kaaslaste 4–6 emotsiooni;
- 6) teab oma keha puhtuse ning välimuse eest hoolitsemise vahendeid ja vajalikkust;
- 7) teab terve ja haige inimese tunnuseid; märkab oma enesetunnet ning teavitab sellest kaaslasti;
- 8) teab, et ravimeid võetakse haige olles, et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud;
- 9) kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus, liikumine ja sport;
- 10) kõneleb õpetaja suunamisel oma perekonnast: pere suurus, pereliikmete nimed, õdede-vendade vanus, vanemate tegevus;
- 11) küsimustele toetudes räägib enda ja pereliikmete tegevusest pühade tähistamisel;
- 12) teab, mis on tema kodukoht ja kodumaa; väärtustab Eestit – oma kodumaad; tunneb Eesti sümboleid (lipp, vapp, hümn; suitsupääsuke, rukkilill);
- 13) tunneb kella täis- ja pooltundides;
- 14) nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi;
- 15) teab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti;
- 16) palub ohuolukorras ja õnnetusjuhtumi korral abi.

Õppesisu	Õpitulemused
KÄITUMINE JA SUHTLEMINE	
<p>Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega.</p> <p>Iga inimene on tähtis, inimeste õigused.</p> <p>Uhkustamine.</p> <p>Valetamine (vale tagajärjed, vale ülestunnistamine, tõe rääkimine).</p> <p>Käitumine koduümbruses ja naabritega arvestamine.</p> <p>Käitumine raamatukogus, raamatu laenutamine ja hoidmine.</p> <p>Sünnipäeva tähistamine, peo planeerimine, sobilikud kingitused.</p> <p>Külla kutsumine, küllaminek, käitumine külas.</p> <p>Telefoni vestlus sõbraga (kutse koostegevusele, dialoog).</p> <p>Käitumine söögilauas (igapäevane laua katmine ja koristamine, hügieeninõuded).</p> <p>Suhtluspartnerite näoilmed, hääletoon (viha, hirm, vastikus, häbi, üllatus, rõõm).</p>	<p>1) alustab ja jätkab dialoogi (küsimus – vastus, teade – küsimus, kutse koostegevusele, nõustumine, loobumine);</p> <p>2) nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb;</p> <p>3) hindab õpituatsioonis enda ja kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi;</p> <p>4) teab erinevates kohtades ja olukordades viisaka käitumise reegleid;</p> <p>5) tunneb näoilme ja hääletooni järgi ära ja nimetab kaaslaste 4–6 emotsiooni;</p> <p>6) küsimustele toetudes räägib enda ja pereliikmete tegevusest pühade ajal.</p>
MINA JA TERVIS	
<p>Õpilase välimus (keha ja riiete puhtus – korrashoid), selle mõju enesetundele ja suhetele kaaslastega.</p> <p>Terve ja haige inimene, haiguse tunnused (nohu, köha, palavik, valu, lööbed), teavitamine halvast enesetundest; nakkuse levikut vältiv käitumine, ravimite võtmine.</p> <p>Haiguste ennetamine (riietus, ruumide õhutamise, karastamine).</p> <p>Tervislik eluviis (õige toitumine, liikumine, uni).</p>	<p>1) teab oma keha puhtuse ning välimuse eest hoolitsemise vahendeid ja vajalikkust;</p> <p>2) teab terve ja haige inimese tunnuseid; märkab oma enesetunnet ning teavitab sellest kaaslasti;</p> <p>3) teab, et ravimeid võetakse haige olles, et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud;</p> <p>4) kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus, liikumine ja sport;</p> <p>5) nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi.</p>
MINA JA PEREKOND	
<p>Peretüübid: suurpere ja väikepere.</p> <p>Minu pere (pere liikmed, nende nimed, tegevused, koostegemised).</p> <p>Hoolin enda perest (kohustused, arvestamine üksteisega).</p>	<p>1) kõneleb õpetaja suunamisel oma perekonnast: pere suurus, pereliikmete nimed, õdede-vennade vanus, vanemate tegevus;</p> <p>2) küsimustele toetudes räägib enda ja pereliikmete tegevusest pühade tähistamisel.</p>
EESTI - MINU KODUMAA	

<p>Eestimaa on minu kodumaa.</p> <p>Eesti vabariigi sümbolid: vapp, hümn, lipp.</p> <p>Pealinn.</p> <p>President.</p> <p>Naaberriigid.</p> <p>Eesti rahvussümbolid: rukkilill, suitsupääsuke.</p> <p>Pühad ja kombed (vastlapäev, kadripäev, mardipäev, advent, jõulud).</p>	<p>1) teab, mis on tema kodukoht ja kodumaa; väärtustab Eestit – oma kodumaad; tunneb Eesti sümboleid (lipp, vapp, hümn; suitsupääsuke, rukkilill);</p> <p>2)) küsimustele toetudes räägib enda ja pereliikmete tegevusest pühade tähistamisel.</p>
MINA JA AEG	
<p>Aastaegade jagunemine kolmeks perioodiks (varakevad jne) inimeste tegevused, ohuolukorrad sõltuvalt aastaajast (kõndimine jätunud veekogul jms).</p> <p>Kalender, selle vajalikkus (aasta, kuud, nädalad, tähtpäevad).</p> <p>Kellaaeg õpilase päevakavas (täistund, pooltund, tegevuste ajaline järjekord (varem, hiljem).</p> <p>Vaba aja mitmekülgse sisustamise võimalused.</p> <p>Tegevused toas ja õues.</p> <p>Huviringid</p>	<p>1) tunneb kella täis- ja pooltundides;</p> <p>2) nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi.</p>
MINA JA TURVALISUS	
<p>Minu koolitee, liiklus. Segavad tegevused liikluses. Ohud kooliteel.</p> <p>Tundmatud ained minu ümber, nendega tegutsemine. Ohtlike ainete märgistus.</p> <p>Päästeteenistus: kiirabi, politsei, päästeamet.</p> <p>Helistan numbril 112 (abi vajadus, helistamine ja info edastamine).</p> <p>Turvakodu.</p>	<p>1) teab ohtlike kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti;</p> <p>2) palub ohuolukorras ja õnnetusjuhtumi korral abi.</p>

4.KLASS

Oodatavad õpitulemused 4. klassi lõpuks:

- 1) osaleb üksteise tegevust reguleerivas dialoogis (teade – teade);
- 2) nimetab ning võrdleb oma ja sõprade vaba aja tegevusi, huvisid;

- 3) analüüsib õpetaja juhendamisel situatsioonide, oma ja kaaslaste käitumise ning emotsionaalsete seisundite põhjuseid ja tagajärgi;
- 4) jälgib kaasõpilaste tegevust ja vajaduse korral abistab neid;
- 5) tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada;
- 6) teab enda tervist tugevdavaid ja nõrgestavaid tegureid (toitumine, liikumine, uni) ja harjumusi ning nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele;
- 7) nimetab oma lähisugulasi ja selgitab abistavate küsimuste toel kodu ja perekonna tähtsust oma elus;
- 8) kirjeldab oma pere traditsioone;
- 9) kirjeldab ja väärtustab oma kodukohta;
- 10) tunneb kella veerandtunnise täpsusega, seostab kellaaegu oma päevakavaga;
- 11) leiab koostegevuses teavet koolistendilt ja kooli kodulehelt;
- 12) teab erinevaid ameteid; mõistab töö vajalikkust ja väärtuslikkust;
- 13) planeerib täiskasvanu abiga oma taskuraha kulutamist;
- 14) sorteerib täiskasvanu suunamisel klassis ja kodus tekkivaid olmejätmeid;
- 15) teab ja kirjeldab turvalise käitumise viise igapäevaelus (liiklemine kooliteel, jalgrattaga sõitmine, tulekahju vältimine, käitumine veekogu juures ja metsas).

Õppesisu	Õpitulemused
KÄITUMINE JA SUHTLEMINE	
Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus, sooline kuulumus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused. Sõprade valimine ja hoidmine, ühistegevus. Klassiõhtu, sisukate peotegevuste valik ja planeerimine. Eakaaslaste ja täiskasvanute kõnetamine. Abivalmidus klassis: abi vajamine ja küsimine, abi vastuvõtmine, abivajajate märkamine ja abi pakkumine.	1) osaleb üksteise tegevust reguleerivas dialoogis (teade – teade); 2) nimetab ning võrdleb oma ja sõprade vaba aja tegevusi, huvisid; 3) analüüsib õpetaja juhendamisel situatsioonide, oma ja kaaslaste ning emotsionaalsete seisundite põhjuseid ja tagajärgi; 4) jälgib kaasõpilaste tegevust ja vajaduse korral abistab neid; 5) tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada.

<p>Vägivaldne käitumine: tõukamine, ehmatamine, narrimine jne, võimalikud konfliktid igapäeva koolielus.</p> <p>Teatamine, kaebamine.</p>	
<p>INIMENE JA TERVIS</p>	
<p>Õppimise tervishoid: rüht, õige istumine, silmade tervishoid, puhkus, sport.</p> <p>Kahjulikud harjumused: liigne televiisori vaatamine ja arvuti kasutamine jms.</p> <p>Suitsetamine ja alkoholi tarvitamine, nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele.</p> <p>Isiklikud toitumisharjumused, mõju enesetundele.</p> <p>Esmased kodused ravivõtted külmetushaiguste korral.</p> <p>Esmaabi lihtsamate vigastuste puhul: löikehaav, ninaverejooks jne.</p>	<p>1) teab enda tervist tugevdavaid ja nõrgestavaid tegureid (toitumine, liikumine, uni) ja harjumusi ning nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele.</p>
<p>PEREKOND JA KODUKOHT</p>	
<p>Minu sugupuu: perakond ja lähisugulased.</p> <p>Pereliikmete lahkumine ja lein, käitumine matustel ja surnuaias.</p> <p>Maa- ja linnakodu: hooned, puhtus, korrashoid.</p> <p>Kodutus, lastekodu kui üks peretüüp.</p> <p>Transpordivahendid kodukohas tänapäeval ja minevikus.</p> <p>Sõidupilet ühissõidukis: ostmine jm toimingud.</p> <p>Muuseumid kodukohas, käitumine muuseumis.</p> <p>Kodukoha sümbolid: lipp, vapp.</p> <p>Kodukoha rikkused.</p> <p>Pühad ja kombed: aastavahetus, Eesti Vabariigi aastapäev, vastlapäev, jaanipäev jne.</p>	<p>1) nimetab oma lähisugulasi ja selgitab abistavate küsimuste toel kodu ja perekonna tähtsust oma elus;</p> <p>2) kirjeldab oma pere traditsioone;</p> <p>3) kirjeldab ja väärtustab oma kodukohta.</p>
<p>INIMENE JA AEG</p>	
<p>Kellaaja määramine veerandtunnise täpsusega.</p> <p>Kellaajast kinnipidamine: täpsus, hilinemine, selle tagajärjed.</p> <p>Õpilase päevakava koostamine, õppimine, puhkus, vaba aja tegevused.</p>	<p>1) tunneb kella veerandtunnise täpsusega, seostab kellaagegu oma päevakavaga.</p>
<p>INIMENE JA TEAVE</p>	

<p>Koolistend, kooli koduleht, ajakiri lastele, kuulutus ajalehes/stendil: teabeallikate kasutamine.</p> <p>Kirja saatmine.</p>	<p>1) leiab koostegevuses teavet koolistendilt ja kooli kodulehelt.</p>
<p>INIMENE JA TÖÖ. INIMENE JA ASJAD</p>	
<p>Töö, selle eesmärk ja tulemus: produkt, tasu.</p> <p>Pereliikmete tööd: tööde jaotus, koostöö koduses majapidamises.</p> <p>Õpilase töö koolis, kohuse- ja vastutustunne töö tegemisel, tööarmastus.</p> <p>Lapse taskuraha, selle otstarbekas kulutamine: lihtsamate ostude sooritamine.</p> <p>Raha kogumine.</p> <p>Ostud toidupoes: ostja ja müüja suhtlemine, raha kasutamine lihtsamates tehingutes.</p> <p>Tehingud postkontoris.</p>	<p>1) teab erinevaid ameteid; mõistab töö vajalikkust ja väärtuslikkust;</p> <p>2) planeerib täiskasvanu abiga oma taskuraha kulutamist.</p>
<p>INIMENE, SÄÄSTLIKUS JA TURVALISUS</p>	
<p>Olmejäätmete tekkimine klassis ja koduses majapidamises: tegevused, nende tagajärjel tekkiv prügi.</p> <p>Jäätmete individuaalne käitlemine.</p> <p>Liiklusmärgid kodu ümbruses ja kooliteel: ülesanne, vajalikkus.</p> <p>Jalgrattaga (rulaga, rulluiskudega) sõitmine ja ohud.</p> <p>Tuleohutuseeskirjade järgimine lapse igapäevastes tegevustes.</p> <p>Käitumine tulekahju korral.</p> <p>Käitumine tulekahjuhäire korral.</p> <p>Käitumine veekogude juures, basseinis, veekeskuses.</p> <p>Käitumine metsas, loodusmatkal: loodussäästlik käitumine, käitumine eksimise korral.</p>	<p>1) tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada;</p> <p>2) sorteerib täiskasvanu suunamisel klassis ja kodus tekkivaid olmejäätmeid.</p>

5. KLASS

Oodatavad õpitulemused 5. klassi lõpuks:

- 1) märkab ja mõistab erisusi oma ja kaaslaste tegevustes, arvamustes;
- 2) osaleb eri tüüpi dialoogides (teade – küsimus – vastus jne);

- 3) kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis;
- 4) kirjeldab ja analüüsib õpetaja suunamisel oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (soovid, põhjus-tagajärg);
- 5) kirjeldab oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi, teab hoolitsematuse tagajärgi;
- 6) kirjeldab uimastite (alkoholi, tubaka) tarbimise mõju õppimisvõimele ja käitumisele;
- 7) jutustab tugikava abil pühade ja rahvakommete tähistamisest oma perekonnas; teab erinevaid rahvuskombeid;
- 8) mõistab oma kohustusi ja vastutust seoses õppetööga;
- 9) määrab aega minutilise täpsusega; koostab õpetaja abiga endale päevakava;
- 10) otsib õpetaja juhendamisel teavet teatmeteostest või internetist;
- 11) teab, kuidas suhelda sotsiaalmeedias;
- 12) teadvustab reklaamide eesmärke;
- 13) mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust;
- 14) kirjeldab vee ja elektri säästliku tarbimise võimalusi kodus ning koolis;
- 15) nimetab olmejäätmete käitlemise viise koduses majapidamises;
- 16) kirjeldab ja teadvustab pürotehnika jt ohtlike ainete väärkasutusega kaasnevat tagajärgi.

Õppesisu	Õpitulemused
KÄITUMINE JA SUHTLEMINE	
<p>Mina: olulisemad isikuandmed, meeldivad ja ebameeldivad tegevused; sarnasused ja erinevused võrreldes eakaaslastega.</p> <p>Enesetutvustamine dialoogis, arvestades vestluspartneri vanust (eakaaslane, täiskasvanu).</p> <p>Suhtlemine võõrastega; kellele milliseid sikuandmeid võib avaldada.</p> <p>Igapäevased suhtlussituatsioonid kodus ja koolis (positiivsed-negatiivsed ettepanekud, konfliktid jne): hindamine (tingimused, põhjus, tagajärg); suhtlemiseesmärkide mõistmine (käsk, korraldus, palve, keeld, teave jne).</p> <p>Vägivaldse (füüsiline, vaimne) käitumise äratundmine, käitumine ohvri ja pealtnägijana.</p> <p>Abivalmidus</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) märkab ja mõistab erisusi oma ja kaaslaste tegevustes, arvamustes; 2) osaleb eri tüüpi dialoogides (teade – küsimus – vastus jne); 3) kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis; 4) kirjeldab ja analüüsib õpetaja suunamisel oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (soovid, põhjus-tagajärg).

<p>Vanad inimesed, nooremad kaaslased, erivajadustega inimesed: abivajaja märkamise ja abi pakkumine, abistamine.</p> <p>Abi vajaduse ja enda võimaluste hindamine abi pakkumisel.</p>	
<p>INIMENE JA TERVIS</p>	
<p>Meeleelundite (nägemis-, kuulmis-, haistmis-, maitsmis-, kompimis- ja tunnetamis-) ülesanded, tervishoid.</p> <p>Erivajadustega inimesed (meeleelundite kahjustuste tagajärjel), alternatiivsed suhtlemisvahendid.</p> <p>Enesetunde kirjeldus dialoogis arstiga (levinumad külmetus- ja nakkushaiguste tunnused), ravirežiimi järgimine.</p> <p>Haiguste ennetamine (tervislikud eluviisid).</p> <p>Tervisesport ja liikumine, sportimisvõimalused kodukohas.</p> <p>Eesti tuntumad sportlased.</p> <p>Piisava une ja puhkuse vajalikkus.</p> <p>Valikud toitumisel.</p> <p>Esmaabi põletuse, külmumise, minestuse korral.</p> <p>Uimastid: tubakas, alkohol, narkootikumid (kanep); alkoholi ja tubaka mõju õppimisvõimele ja käitumisele. „Ei“ ütlemine uimastitega seotud situatsioonides.</p>	<p>1) kirjeldab oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi, teab hoolitsematuse tagajärgi;</p> <p>2) kirjeldab uimastite (alkoholi, tubaka) tarbimise mõju õppimisvõimele ja käitumisele.</p>
<p>PEREKOND JA KODUKOHT</p>	
<p>Elu maal ja linnas, kodukoha eluolu (levinumad tegevusvaldkonnad, ametid jms).</p> <p>Kodukoha rahvariided, rahvariide kandmine tänapäeval ja minevikus.</p> <p>Kodukoha tähtsamad traditsioonid (laulu- ja tantsupidu jms).</p> <p>Peretraditsioonid (pereliikmete ühised tegevused, peretraditsioonide määratlemine ühisvestluses, sarnasused-erinevused kaaslastega).</p> <p>Pühad ja kombed (ülestõusmispühad, karjalaskepäev, jüripäev, hingedepäev).</p>	<p>1) jutustab tugikava abil pühade ja rahvakommete tähistamisest oma perekonnas; teab erinevaid rahvuskombeid;</p> <p>2) mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust.</p>
<p>INIMENE JA AEG</p>	
<p>Aja määramine minutilise täpsusega, kellaaja kahesugune määramine (toetudes ööpäeva osadele).</p> <p>Päeva ja nädala ajakava, vaba aja tegevuste mitmekesisus (positiivsed ja negatiivsed harjumused päevakavas: ajakulu, valikute tegemine jne).</p>	<p>1) määrab aega minutilise täpsusega;</p> <p>2) koostab õpetaja abiga endale päevakava.</p>

INIMENE JA TEAVE	
<p>TV-kava (sisu, eakohased saated, telesaadete hulgast valikute tegemine).</p> <p>Pilt-teatmeteosed, internet: kooli kodulehekülg (teabeallikate kasutamine).</p> <p>Reklaamide sisu ja eesmärk.</p>	<p>1) otsib õpetaja juhendamisel teavet teatmeteostest või internetist;</p> <p>2) teab, kuidas suhelda sotsiaalmeedias;</p> <p>3) teadvustab reklaamide eesmärke.</p>
INIMENE JA TÖÖ. INIMENE JA ASJAD	
<p>Palgatöö, selle tulemus ja eesmärk, ametis püsimise üldised tingimused (võrdlus õpilase käitumisega koolis).</p> <p>Kulutused peres lapse heaolu eest hoolitsemisel (lapse põhivajadused ja soovid, pere majanduslike võimalustega arvestamine jms), asjade väärtus sõltuvalt nende vajalikkusest.</p> <p>Raha hoidmise viisid: hoiukarp, pank.</p> <p>Raha kogumine.</p>	<p>1) mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust.</p>
INIMENE, SÄÄSTLIKKUS JA TURVALISUS	
<p>Vee ja elektri säästlik tarbimine koolis ja kodus.</p> <p>Olmejäätmete (tava-, taaskasutatavad, ohtlikud jäätmed) käitlemine koduses majapidamises (prügi sorteerimine ja ärapaigutamine, kogumispunktid, jäätmete kompostimine).</p> <p>Liiklusõnnetuste peamised põhjused, liiklusõnnetusest teatamine ja abi kutsumine. Pürotehnika (ost-müük alaealistele, kasutamine).</p> <p>Pommiähvarduse tegemisega kaasnevad ohud ja tagajärjed, käitumine pommiähvarduse korral.</p>	<p>1) kirjeldab vee ja elektri säästliku tarbimise võimalusi kodus ja koolis;</p> <p>2) nimetab olmejäätmete käitlemise viise koduses majapidamises,</p> <p>3) kirjeldab ja teadvustab pürotehnika jt ohtlike ainete väärkasutusega kaasnevaid tagajärgi.</p>

6. KLASS

Oodatavad õpitulemused 6. klassi lõpuks:

- 1) märkab ja jätab suhtlemisel meelde kaaslaste seisukohti, eristab kohast ja kohatut käitumist/suhtlemist;
- 2) analüüsib ja hindab õpetaja suunamisel enda ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ja käitumist (käitumise eesmärk, põhjus–tagajärg suhe);
- 3) kasutab tuttavates olukordades suhtlemissituatsioonist, -partnerist ja -eesmärgist lähtuvalt erinevaid väljendusviise;
- 4) mõistab vabandamist kui oma süüst/eksimusest arusaamist ja kahetsemist;
- 5) kirjeldab ja hindab plaanile toetudes oma huvisid ja toimetulekut koolis (õnnestumised, raskused jms);

- 6) teab inimese organismi üldist ülesehitust, tunneb joonisel inimfiguuris ära elutähtsad organid;
- 7) nimetab ebatervisliku toitumise võimalikke tagajärgi, oskab valida erinevate toitude hulgast tervisele kasulikke;
- 8) teab murdeeaga seotud muutusi inimese kehas ja käitumises, mõistab arengu individuaalsust;
- 9) kirjeldab uimastite mõju organismile ja käitumisele;
- 10) hoolitseb oma välimuse eest ja valib olukorrale vastavad rõivad;
- 11) koostab õpetaja juhendamisel kodu korrashoiuga seotud tegevuste plaani (tööde järjekord, vahendid, tööjaotus);
- 12) hangib õpetaja juhendamisel teavet kaaslastelt (küsimuste esitamine) ja eriliigilistest tekstidest (internet, meedia, teatmeteosed, sõiduplaanid);
- 13) oskab kasutada kodukoha ühistranspordi sõiduplaane;
- 14) mõistab telefoni ja meedia (sh arvutimängud, sotsiaalmeedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkust ning teab võimalikke riske;
- 15) teab kodukeemia ja ravimite väärkasutuse tagajärgi ja selle ennetamise võimalusi;
- 16) kirjeldab peamisi tule- ja veeohutuse nõudeid ning käitumisstrateegiaid vastavate õnnetusjuhtumite korral.

Õppesisu	Õpitulemused
SUHTLEMINE EAKAASLASTE JA TÄISKASVANUTEGA	
<p>Suhtlemisstrateegiate eristamine: selgitamine, veenmine, meelitamine, ähvardamine jm.</p> <p>Suhtluspartnetite motiivid ja kavatsused. Suhtlemine sõprade ja „sõpradega“: „kambavaim“, jäljendamine; isiklik arvamus, vastutus; märkab ja jätab suhtlemisel meelde kaaslaste seisukohti, eristab kohastkäitumist/suhtlemist kohast käitumisest/suhtlemisest.</p> <p>Suhtlemine vastassugupoolega (tähelepanu köitmine, tunnete verbaalne ja mitteverbaalne väljendamine).</p> <p>Suhtlemine sotsiaalvõrgustikes, enda kohta edastatava infoga seotud turvalisus ja ohud.</p> <p>Suhtlemine koduste ja eakaaslastega: rääkimine, ärakuulamine; pinged- konfliktid, arusaamatused, nende vältimine ja lahendamine.</p> <p>Suhtlemisprobleemid kodus: muutunud suhted ja rollid, iseseisvumine: laste ja vanemate vastutus.</p> <p>Valetamine, vaikimine, hädavale.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) märkab ja jätab suhtlemisel meelde kaaslaste seisukohti, eristab kohast ja kohatut käitumist/suhtlemist; 2) analüüsib ja hindab õpetaja suunamisel enda ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ja käitumist (käitumise eesmärk, põhjus–tagajärg suhe); 3) kasutab tuttavates olukordades suhtlemissituatsioonist, -partnerist ja -eesmärgist lähtuvalt erinevaid väljendusviise; 4) mõistab vabandamist kui oma süüst/eksimusest arusaamist ja kahetsemist.

Süüteo ülestunnistamine ja vabandamine.	
MINA ISE	
Minapilt, minu võimed ja oskused, huvitegevus. Õppimine ning mis segab õppimist. Inimeste sarnasused ja erinevused. Enesehinnang (erineva enesehinnanguga õpilaste käitumine sarnastes situatsioonides)	1) kirjeldab ja hindab plaanile toetudes oma huvisid ja toimetulekut koolis (õnnestumised, raskused jms);
INIMESE KEHA	
Sissejuhatus inimese anatoomiasse lähtuvalt elundite funktsioonidest (nahk, mee/elundid, aju, kopsud, magu, neerud, maks, suguelundid).	1) teab inimese organismi üldist ülesehitust, tunneb joonisel inimfiguuris ära elutähtsad organid.
TOITUMINE	
Toidu- ja toitained. Toiduainete pakendiinfo (eri toitainete sisaldumine; parim enne jms). Kiirtoit – populaarsuse põhjused, mõju inimese organismile. Üle- ja alatoitumine (dieetid ja näljutamine), selle mõju tervisele Esmaabi (toidu- jms) mürgituse, looma- ja putukahammustuse korral.	1) nimetab ebatervisliku toitumise võimalikke tagajärgi, oskab valida erinevate toitade hulgast tervisele kasulikke.
INIMESE ARENG	
Murdeiga, muutused tüdrukute ja poiste organismis. Erinev arengutempo ja muutuste aktsepteerimine. Poiste ja tüdrukute hügieen, ravikosmeetika vajadus ja kasutamine. Muutused tüdrukute ja poiste käitumises, sh suhtlemises; sobivad ja ebasobivad käitumismallid.	1) teab murdeega seotud muutusi inimese kehas ja käitumises, mõistab arengu individuaalsust;
INIMESE VÄLIMUS	
Riietumine (olukorrale ja kehaehitusele sobiva riietuse, jalanõude valik, noortemood – riietusesemete otstarbekus). Riiete ja jalanõude puhtus-korrashoid: pesemis- ja hooldusvahendite kasutamine, keemiline puhastus. Juuste igapäevane hooldamine: hooldusvahendid. Suhtlemine juuksuriga. Küünte hooldamine, maniküür, pediküür.	1) hoolitseb oma välimuse eest ja valib olukorrale vastavad rõivad.
UIMASTID	

Uimastide (alkoholi ja tubaka) mõju organismile ja käitumisele.	1) kirjeldab uimastite mõju organismile ja käitumisele.
INIMENE JA KODU	
<p>Kodu ja koduümbrus (kirjeldus, soovid muudatuste osas; igapäevane korrashoid).</p> <p>Suurpuhastus kodus (tööde järjekord, jagamine pereliikmetega, vahendid).</p> <p>Kodukeemia kasutamine (WC, vanni, pliidi ja akna puhastamine).</p> <p>Külaskäik ja külaliste vastuvõtmine (suulise ja kirjaliku kutse saamine, ettevalmistused sõltuvalt küllakutsest, külas viibimine).</p> <p>Kodukoha (ja Eesti riigi) tuntud inimesed, nende tegevusalad, elukutsed (seos päevakohaste sündmustega).</p> <p>Kodukoha ettevõtted ja nende toodang, töötajate ametid.</p>	<p>1) koostab õpetaja juhendamisel kodu korrashoiuga seotud tegevuste plaani (tööde järjekord, vahendid, tööjaotus);</p> <p>2) kirjeldab kodukoha tuntud inimesi nende tegevusalast lähtuvalt,</p> <p>3) kirjeldab kodukoha ettevõtete põhilisi valdkondi.</p>
INIMENE JA TEAVE	
<p>Olulisemad päevauudised, nende edastamine kaaslastele.</p> <p>Teatmeteosed, Internet (kodukoha tuntumate paikade ja inimeste kohta lühiinfo hankimine ja edastamine koostegevuses).</p> <p>Transport kodukohas, kodukoha ümbruses (orienteerumine sõiduplaanides, teabe hankimine; sõidusoodustused).</p> <p>Telefoni ja meedia (sh arvutimängud, sotsiaalmeedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkus, teab võimalikke riske.</p>	<p>1) hangib õpetaja juhendamisel teavet kaaslastelt (küsimuste esitamine) ja eriliigilistest tekstidest (internet, meedia, teatmeteosed, sõiduplaanid);</p> <p>2) oskab kasutada kodukoha ühistranspordi sõiduplaane;</p> <p>3) mõistab telefoni ja meedia (sh arvutimängud, sotsiaalmeedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkust ning teab võimalikke riske.</p>
INIMENE JA TURVALISUS	
<p>Tulekahju tekkimise ohud kodus majapidamises: ohuolukorra hindamine, tulekahju kustutamine (esmate tulekustutusvahendite kasutamine, hädaabi).</p> <p>Ohutusnõuded ujumisel ja veesõidukite kasutamisel, päästevahendite kasutamine.</p>	<p>1) kirjeldab peamisi tule- ja veeohutuse nõudeid ning käitumisstrateegiaid vastavate õnnetusjuhtumi korral.</p>

7.KLASS

Oodatavad õpitulemused 7. klassi lõpuks:

- 1) selgitab ja kaitseb õpetaja suunamisel oma seisukohti, mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust/erinevust, oskab reageerida kohatule käitumisele;
- 2) teadvustab oma positiivseid ja negatiivseid iseloomujooni (3–4), oskab õpetaja suunamisel nimetada negatiivsete omaduste parandamise võimalusi;
- 3) kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms);
- 4) järgib viisakusreegleid, teeb kaaslastele ettepanekuid, vastab nii positiivsetele kui ka negatiivsetele ettepanekutele situatsioonile vastavaid moraalinorme ja käitumisreegleid arvestades;
- 5) väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist;
- 6) kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest (toitumine, kehaline aktiivsus, puhkamine, tervist kahjustavate tegevuste vältimine, arstiabi);
- 7) oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpisituatsioonis hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist;
- 8) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab, kust leida infot noorte nõustamisteenuste kohta;
- 9) koostab oma tegevuste kohta nädalaplani (tegevuste ajaline järjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine);
- 10) hangib õpetaja juhendamisel teavet teistelt inimestelt ning erinevatest infoallikatest; edastab kaaslastele teavet (abiks kavapunktid);
- 11) nimetab sidepidamise viise tänapäeval ja minevikus, kasutab otstarbekalt tänapäevaseid sideteenuseid (e-kirjavahetus, telefon, internet, sotsiaalmeedia); oskab kirjutada e-kirja;
- 12) teadvustab internetisuhtluses valitsevaid ohte ning mõistab, millist informatsiooni enda ja teiste kohta on sobilik ja turvaline avaldada;
- 13) mõistab ja oskab kirjeldada töö tähtsust (tulemus, eesmärk, tingimused);
- 14) oskab nimetada oma pere olulisemaid sissetuleku- ja kuluallikaid;
- 15) teab jäätmete individuaalseid ja ühiskondlikke käitlemisvõimalusi ja -viise; oskab jäätmeid sorteerida.

Õppesisu	Õpitulemused
MINA ISE	
Mina – pilt: positiivsed ja negatiivsed iseloomuomadused, sarnasused ja erinevused	1) selgitab ja kaitseb õpetaja suunamisel oma seisukohti, mõistab suhtluspartnerite seisukohtade

<p>kaaslastega; negatiivsete omaduste parandamisvõimalused.</p> <p>Iseloomujooned ja käitumine, mida sõprades, sh vastassugupooles hinnatakse.</p> <p>Enesehinnang (erineva enesehinnanguga inimeste käitumine, minu ja kaaslaste reageeringud kiitusele, laitudele, õnnestumisele, ebaõnnestumistele jms; hinnangud reageeringutele, käitumisele; võimalikud lahendused).</p>	<p>võimalikku sarnasust ja erinevust, oskab reageerida kohatule käitumisele;</p> <p>2) kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms);</p> <p>3) kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms).</p>
--	--

SUHTLEMINE EAKAASLASTE JA TÄISKASVANUTEGA

<p>Suhtlussituatsioonide kirjeldamine oma ja teise positsioonilt; suhtluspartneri soovide, kavatsuste variatiivsed väljendusviisid; hinnang suhtluspartnerite käitumisele (motiivid, tingimused, tulemused); eriarvamused (oma seisukohtade selgitamine ja kaitsmine, nõustumine kaaslasearvamusega); konfliktide lahendamise võimalused.</p> <p>Suhtlussituatsioonid ja -strateegiad: agressiivne ennastkehtestav ja alistuv käitumine; süüdistamine, kriitika; ironia, must huumor.</p> <p>Arusaamatused ja konfliktid kodus, sõprade vahel. Iseloomujooned ja käitumine, mida sõprades, sh vastassugupooles hinnatakse. Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine (kaaslane kinos, teatris, peol: kutsumine, nõustumine ja keeldumine, alternatiivsete ettepanekute esitamine, kaaslasega arvestamine jne).</p> <p>Arusaamatused ja konfliktid kodus, sõprade vahel.</p>	<p>1) selgitab ja kaitseb õpetaja suunamisel oma seisukohti, mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust ja erinevust, oskab reageerida kohatule käitumisele;</p> <p>2) kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms);</p> <p>3) järgib viisakusreegleid, teeb kaaslastele ettepanekuid, vastab nii positiivsetele kui ka negatiivsetele ettepanekutele situatsioonile vastavaid moraalinorme ja käitumisreegleid arvestades;</p> <p>4) väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist.</p>
---	--

SEKSUAALSUS JA LÄHEDUS

<p>Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine.</p> <p>Armumine. Sõprus, armumine, armastus, käimine. Oma tunnete väljendamine, tunnetest rääkimine, lähedus, aja koosveetmine, ühised tegevused.</p> <p>Seksuaalsuse trepp ja arengu individuaalsus.</p> <p>Seksuaalsuhted: partnerite valmisolek, seksuaalsuhtest keeldumine, selle edasilükkamine; vastutus seoses seksuaalelu alustamisega, noorte nõustamisteenused.</p> <p>Mittesobilik seksuaalne käitumine, ahistamine, käitumine seksuaalse ahistamise korral.</p> <p>Kutse esitamine ning ebaseadlikule kutsele vastamine.</p>	<p>1) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab, kust leida infot noorte nõustamisteenuste kohta;</p> <p>2) väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist;</p> <p>3) oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpituatsioonid hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist.</p>
--	--

MINU TERVIS	
<p>Minu toiduvalik ja seda mõjutavad tegurid, mitmekesise toidu tähtsus.</p> <p>Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana (kehalise aktiivsuse vormid, võimalused koolis, kodukohas).</p> <p>Arsti (kiirabi, perearsti, hambaarsti) poole pöördumine (registratuur, vestlus vastuvõtul, konsultatsioon telefoni teel).</p> <p>Tuntumad ravimtaimed (korjamine, säilitamine, apteegist ostmine; kasutamine).</p> <p>Enamlevinud nakkushaigused, nende levimise viisid, HIV ja AIDS.</p> <p>Esmaabi mao- ja puugi hammustuse korral. Uimastite tarbimise enamlevinud põhjused noorte hulgas.</p> <p>Käitumine uimastitega seotud olukordades, abi kutsumine.</p>	<p>1) kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest (toitumine, kehaline aktiivsus, puhkamine, tervist kahjustavate tegevuste vältimine, arstiabi);</p> <p>2) oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpitu situatsioonides hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist.</p>
TÖÖ JA RAHA	
<p>Töö lapse ja täiskasvanu elus (tööde liigid, töö tulemus, eesmärk, tingimused; kohusetunne ja vastutus tulemuste eest). Minu pere sissetulekud (palk, tootmine, toetused).</p> <p>Minu pere väljaminekud (eluase, toit, riided, transport, meelelahutus)</p>	<p>1) mõistab ja oskab kirjeldada töö tähtsust (tulemus, eesmärk, tingimused);</p> <p>2) oskab nimetada oma pere olulisemaid sissetuleku- ja kuluallikaid;</p>
ARUKAS TARBIMINE	
<p>Jäätmekäitlus maal ja linnas (era- ja kortermajad; prügilad).</p> <p>Prügi käitlemist reguleerivad piktogrammide pakenditel.</p> <p>Reklaampakkumised (telefoni teel pakutavad kaubateenused; reklaamlehed postkastis jms), nõustumine, keeldumine.</p>	<p>1) teab jäätmete individuaalseid ja ühiskondlikke käitlemisvõimalusi ja -viise; oskab jäätmeid sorteerida</p>
TEAVE JA INFOVAHETUS	
<p>Isikut tõendav dokument (ID-kaart, pass), selle muretsemine ja kasutamine.</p> <p>Isikuandmete turvaline hoidmine.</p> <p>Enda ja teiste kohta info edastamine Internetis, sellega kaasnevad võivad ohud ja ohtude vältimine.</p> <p>Kirjavahetus (kirja saatmine Eesti piires ja välismaale; tähtitud kiri; e-kiri, e-kaart; kirjavahetus tänapäeval ja minevikus).</p>	<p>1) nimetab sidepidamise viise tänapäeval ja minevikus, kasutab otstarbekalt tänapäevaseid sideteenuseid (e-kirjavahetus, telefon, internet, sotsiaalmeedia); oskab kirjutada e-kirja;</p> <p>2) teadvustab internetisuhtluses valitsevaid ohte ning mõistab, millist informatsiooni enda ja teiste kohta on sobilik ja turvaline avaldada;</p> <p>3) oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda;</p>

<p>Telefon (telefoniraamatu kasutamine; infotelefon; sidepidamine tänapäeval ja minevikus).</p> <p>Hädaabi kutsumine erinevate õnnetusjuhtumite korral.</p> <p>Juhtumid, kus tuleb pöörduda politseisse.</p>	<p>demonstreerib õpituatsioonis hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist;</p>
<p>KODU JA KODUKOHT</p>	
<p>Eestimaal elavad teised rahvused; kultuurilise mitmekesisuse rikastav roll, sallivus teiste rahvuste ja kultuuride suhtes.</p> <p>Vaba aja ja tegevuste planeerimine (võimalused ja pakkumised kodukohas ja lähiümbruses jne), tegevuste mitmekesisus.</p> <p>Matk, ekskursioon kodukohas, koduümbruses (planeerimine koostegevuses: info otsimine vaatamisväärsuste kohta, valikute tegemine, ettevalmistuste planeerimine (sh reisikoti pakkimine); kirjalik meespea kaaslastele; plaani tutvustamine ja põhjendamine jms).</p> <p>Reisimine, erinevad transpordivahendid, hääletamisel (eelised võrreldes ühistranspordiga, riskid).</p> <p>Oma tuba: toa plaan, toa sisustamine ja korrashoid.</p> <p>Kodu kaunistamine tähtpäevadeks (seos peretraditsioonidega).</p> <p>Noorteüritused, -peod (kodused peod; kooli-, linna- jm peod: käitumine, riskid).</p> <p>Peo praktiline planeerimine sünnipäeva ja klassiõhtu näitel.</p>	<p>1) koostab oma tegevuste kohta nädalaplani (tegevuste ajaline järjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine);</p> <p>2) väärtustab suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist.</p>

8. KLASS

Oodatavad õpitulemused 8. klassi lõpuks:

- 1) arvestab ühistegevuses suhtluspartnerite erinevate (sh vastandlike) arvamustega;
- 2) annab hinnangu oma ja kaaslaste käitumisviiside kohasusele situatsioonis; pakub õpituatsioonis olukordadele sobivaid lahendusi;
- 3) teab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- 4) nimetab oma emotsioone ja teab erinevaid võimalusi emotsioonide reguleerimiseks;
- 5) kirjeldab peamisi tervist tugevdavaid ja toetavaid tegureid; teab ja oskab igapäevaelus teha tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervisega;

- 6) teab tervisliku toitumise, kehalise aktiivsuse ja unerežiimi põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
- 7) kirjeldab oma tervislikku seisundit, oskab pöörduda abi saamiseks arsti poole (registreerimine vastuvõtule, kojukutse, hädaabi);
- 8) teab, mida tähendab ravikindlustus ning oskab nimetada tervishoiuteenuseid;
- 9) väärtustab lähisuhteid, oskab kontakti luua ning teab, kuidas suhteid hoida; tunneb ära lähisuhtevägivalla;
- 10) teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid (sh rasedusest hoidumine) ja mõistab seksuaalelu alustamisega seotud vastutust; eristab lubatud ja lubamatut seksuaalkäitumist;
- 11) teab ja leiab olulisi infoallikaid terviseteabe, nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses; teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole;
- 12) mõistab riskikäitumisega kaasnevat ohtusid liikluses, vees, toitumisel, nutivahendite kasutamisel, uimastite omamisel ja tarbimisel;
- 13) hoolitseb oma riiete eest ja valib olukorrale sobiva riietuse; teab riiete hooldusmärkide tähendusi;
- 14) teab erinevaid panga- ja e-teenuseid ning vastavaid veebikeskkondi;
- 15) teadvustab oma võimete, teadmiste ja oskuste tugevaid ja nõrku külgi;
- 16) teab sobiva elukutse omandamise võimalusi.

Õppesisu	Õpitulemused
KÄITUMINE RÜHMADS	
Rühmakäitumine: Erinevad rühmad ja rollid. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.	1) arvestab ühistegevuses suhtluspartnerite erinevate (sh vastandlike) arvamustega; 2) annab hinnangu oma ja kaaslaste käitumisviiside kohasusele situatsioonis; pakub õpituatsioonis lahendusi; 3) teab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
LÄHISUHTED JA PEREKOND	
Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine. Ajutised ja püsivad suhted, suhte loomine ja hoidmine, vastastikune usaldus, suhet kahjustavad faktorid, lahkuminek. Seksuaalsuse olemus ja arengu individuaalsus, seksuaalvähemused. Seksuaalkäitumine ja vastutus: sobiv ja lubamatu seksuaalkäitumine, soovimatu raseduse vältimine; sugulisel teel levivad haigused (levimine, mõju tervisele, ravi, ennetamine); nõustamisteenused. Lapsevanemaks saamine: füüsiline ja sotsiaalne küpsus. Peremudelid (perekond, üksikpered, kasu- ja hoolduspered):pereliikmete roll perekonnas (vrld minevikuga), kohustused ja vastutus.	1) väärtustab lähisuhteid, oskab kontakti luua ning teab, kuidas suhteid hoida; tunneb ära lähisuhtevägivalla; 2) teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid (sh rasedusest hoidumine) ja mõistab seksuaalelu alustamisega seotud vastutust; eristab lubatud ja lubamatut seksuaalkäitumist; 3) nimetab oma emotsioone ja teab erinevaid võimalusi emotsioonide reguleerimiseks.

Nooremate õdede-vendade eest hoolitsemine, nendega tegelemine, sh mängimine. Praktilises tegevuses nooremate õpilaste abistamine, neile tegevuste ja mängude planeerimine ning läbiviimine.	
--	--

TERVISE HOIDMINE	
-------------------------	--

<p>Tervise füüsiline, vaimne, sotsiaalne ja emotsionaalne aspekt. Tervisenäitajad.</p> <p>Tervisliku eluviisi komponendid, endale sobiliku tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse leidmine. Südame-veresoonkonna haiguste ja pahaloomuliste kasvujate põhjused ning ennetamine tervisliku eluviisiga.</p> <p>Tervist hoidvate valikute tegemine. Inimese elukaar ja selle perioodid, põhivajadused eluperioodidel (põhivajaduste rahulda(ma)tus, mõju inimese käitumisele, suhtlemisele, tundemaailmale).</p> <p>Arstiabi kodukohas (lähinaabruses): meditsiinasutused ja nende otstarve; perearst ja eriarstid, kojukutse telefoni teel; tervisekindlustus; tervise- ja puhkekeskused. Tervishoiu ja sotsiaalsüsteem Eestis. Koduapteek (sisu, kasutamine, ravimipakendi teabeleht). Esmaabi lämbumise, põrutuse korral.</p> <p>Väsimus, stress, depressioon (tundemärgid, nõustamis- ja kriisiabi). Tervisealased infoallikad, nende kasutamine ja usaldusvärsus. Kaitseüstimine haiguste ennetamise eesmärgil (lastehaigused, gripp, puugihammustustega kaasnevad haigused); kaitseüstimine enne välisreise.</p> <p>Allergia: peamised allergiaallikad, allergilised reaktsioonid, meditsiiniline abi.</p>	<p>1) kirjeldab peamisi tervist tugevdavaid ja toetavaid tegureid; teab ja oskab igapäevaelus teha tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervisega;</p> <p>2) teab tervisliku toitumise, kehalise aktiivsuse ja unerežiimi põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;</p> <p>3) kirjeldab oma tervislikku seisundit, oskab pöörduda abi saamiseks arsti poole (registreerimine vastuvõtule, kojukutse, hädaabi);</p> <p>4) teab, mida tähendab ravikindlustus ning oskab nimetada tervishoiuteenuseid;</p> <p>5) teab ja leiab olulisi infoallikaid tervisetabe, nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses; teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole.</p>
--	--

RISKIKÄITUMINE	
-----------------------	--

<p>Toimetulek vägivallaga (vägivalla vormid, vägivallast hoidumine, vägivallaga toimetulek, hinnang individuaalsele ja rühmakäitumisele; nõustamis- ja kriisiabi kodukohas).</p>	<p>1) teab ja leiab olulisi infoallikaid tervisetabe, nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses; teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole;</p>
--	---

<p>Kuriteo ohvriks langemine, pöördumine õiguskaitseorganite poole.</p> <p>Seksuaalvägivald, valehäbi, ohvriabi.</p> <p>Uimastid ja kuritegevus; uimastitega seotud seaduste põhipunktid.</p> <p>Uimastite tarvitamisega seotud tervise-, sotsiaalsed ja juriidilised riskid; sõltuvuse kujunemine.</p> <p>Käitumine uimastitega seotud situatsioonides, esmaabi.</p>	<p>2) mõistab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid liikluses, vees, toitumisel, nutivahendite kasutamisel, uimastite omanisel ja tarbimisel.</p>
<p>INIMENE JA VÄLIMUS</p>	
<p>Eakohane igapäevane ja pidulik riietus, aksessuaarid (nt koolilõpupidu); taaskasutus.</p> <p>Rõivaste ja jalatsite hooldus: hooldusmärgid.</p>	<p>1) hoolitseb oma riiete eest ja valib olukorrale sobiva riietuse; teab riiete hooldusmärkide tähendusi;</p>
<p>INIMENE JA TEAVE</p>	
<p>Avalik infopunkt.</p> <p>Kohalik ajaleht.</p> <p>Eestis ilmuvad ajalehed ja ajakirjad; ajakirjanduse tellimine.</p> <p>Uudisteportaalid internetis, internetis leiduva informatsiooni varieeruv kvaliteet.</p>	<p>1) teab ja leiab olulisi infoallikaid.</p>
<p>INIMESED, ASJAD, RAHA</p>	
<p>Arve avamine pangas; hoiuse igapäevane kasutamine (sularahaautomaat jne).</p> <p>Maksete liigid koduses majapidamises, maksete tasumise võimalused, täpsus.</p> <p>Igapäevased sisseostud: ostukoha valik (kauplus, turg jms); kulude planeerimine päevaks, nädalaks; ostutoimingud.</p> <p>Ühiskondliku toitlustamise asutused (menüü, arve, käitumisetikett (sh kaaslaste kutsumine); toidu kojutellimine).</p> <p>Kataloogikaubandus (tellimine, riskid, kauba tagastamine).</p> <p>Postipaki saamine ja saatmine.</p> <p>Küla-/linnaraamatukogus lugejaks registreerimine, teabe hankimine otsitava kirjanduse kohta.</p>	<p>1) teab erinevaid panga- ja e-teenuseid ning vastavaid veebikeskkondi.</p>
<p>EDASIÕPPIMISE VÕIMALUSED</p>	
<p>Eneseanalüüs (töölased huvid, võimed, oskused, isiksuseomadused).</p>	<p>1) teadvustab oma võimete, teadmiste ja oskuste tugevaid ja nõrku külgi;</p> <p>2) teab sobiva elukutse omandamise võimalusi.</p>

9. KLASS

Oodatavad õpitulemused 9. klassi lõpuks:

- 1) valib suhtlemisviisi vastavalt olukorrale ja kasutab asjakohaseid suhtlemise osaoskusi (kuulab vestluspartnerit, esitab küsimusi, selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erimeelsustele, tunnistab oma eksimusi);
- 2) hindab oma ja kaaslaste käitumise vastavust ühiskonnas kokkulepitud normidele ja reeglitele;
- 3) teab erinevaid peremudeleid ning kirjeldab pereliikmete rolli ja vastutust perekonnas;
- 4) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- 5) mõistab lapse saamisega seotud vastutust, kirjeldab lapse arengut ja vanemate rolli lapse kasvamisel; teab peamisi pere ja laste elu reguleerivad seadusi ja sotsiaaltoetusi;
- 6) oskab planeerida raha teenimise ja kulutamise seotud tegevusi;
- 7) kirjeldab eluaseme omandamise, sisustamise ning hooldamisega seotud vajadusi, võimalusi, ohtusid ja kohustusi;
- 8) hindab nõustaja suunamisel oma võimeid, teadmisi, oskusi, jätkuõppe võimalusi ja tingimusi ning teeb enda jaoks sobiva karjäärivaliku;
- 9) teab oma peamisi õigusi ja kohustusi töötajana, nimetab info ja abi saamise võimalusi tööõigusega seotud küsimustes;
- 10) mõistab lepinguta töötamise ja ümbrikupalgaga seotud riske ja negatiivseid tagajärgi; tunneb töö otsimisel ära inimkaubandusele viitavad märgid;
- 11) teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (tervishoiusüsteem, maksud jm);
- 12) oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.

Õppesisu	Õpitulemused
LÄHISUHTED	
Lähisuhted, suhete alustamine ja hoidmine, vastutus ja austus. Kooselu, abiellumine ja pere loomine. Raseduse planeerimine; loote areng; loote ja ema tervist hoidev käitumine. Lapse sündimine: ettevalmistused imiku hooldamiseks; sünnijärgsed kohustused (nimepanek, tervisekindlustus, meditsiiniline	1) valib suhtlemisviisi vastavalt olukorrale ja kasutab asjakohaseid suhtlemise osaoskusi (kuulab vestluspartnerit, esitab küsimusi, selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erimeelsustele, tunnistab oma eksimusi); 2) hindab oma ja kaaslaste käitumise vastavust ühiskonnas kokkulepitud normidele ja reeglitele;

<p>kontroll jms); kohaliku omavalitsuse ja riiklikud toetused.</p> <p>Lapse saamisega seotud (lisa)kulutused (peamised kuluartiklid lapseas), lapse hooldamisele kuluv aeg.</p> <p>Puudega laps.</p> <p>Imikuja lapseiga (peamised arengutingimused, suhtlemine lapsega, lapse õigused (alus)haridusele).</p> <p>Lapse arendamine-õpetamine (eakohased mänguasjad, raamatud jms); mängude õpetamine noorematele õpilastele.</p> <p>Peretülid ja –vägivald (tagajärjed, lahendused, valehäbi, nõustamis- ja kriisiabi).</p> <p>Uimastite tarbija perekonnas: mõju majanduslikule olukorrale, suhetele.</p> <p>Kohalikud ja üldriiklikud nõustamis- ja ravivõimalused.</p> <p>Lahutus, lahuselava vanema kohustused lapse kasvatamisel.</p>	<p>3) teab erinevaid peremudeleid ning kirjeldab pereliikmete rolli ja vastutust perekonnas;</p> <p>4) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;</p> <p>5) mõistab lapse saamisega seotud vastutust, kirjeldab lapse arengut ja vanemate rolli lapse kasvamisel; teab peamisi pere ja laste elu reguleerivad seadusi ja sotsiaaltoetusi;</p>
<p>EELARVE PLANEERIMINE</p>	
<p>Pere sissetulekud (palk, toetused). Igapäevaste kulutuste planeerimine (eluase, toit, riietus, transport, vaba aeg); kulutuste kasv perekonna suurenemisel (sh lemmiklooma võtmisel).</p> <p>Suurte väljaminekute planeerimine (soovid, võimalused, riskid: raha säästmine ja hoiustamine, järelmaks, krediit, laen, liising).</p> <p>Kaupade-teenuste garantii (müüjalt teabe hankimine, garantiivõimaluste-tingimuste kohta</p>	<p>1)oskab planeerida raha teenimise ja kulutamise seotud tegevusi;</p> <p>2)teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (tervishoiusüsteem, maksud jm);</p> <p>3) oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.</p>
<p>ELUASE</p>	
<p>Eluaseme liigid, eluaseme otsimine, arvestades pere vajadusi ja võimalusi (müügikuulutused, kinnisvarafirmad). Üürileping, selle tingimused (üürniku õigused ja kohustused, „halva” lepingu ohud).</p> <p>Eluaseme sisustuse planeerimine: hädavajalik sisustus, sisustuse hankimise (ostude) järjekord, ratsionaalne paigutus, kujundusdetailid. Eluaseme, olmetehnika soetamine, hooldus ja remont: teabe hankimine võimaluste, tingimuste ja abiteenuste kohta (müüja, telefoniraamat, kasutusjuhend jne).</p>	<p>1) kirjeldab eluaseme omandamise, sisustamise ning hooldamisega seotud vajadusi, võimalusi, ohtusid ja kohustusi;</p> <p>2)oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.</p>

KARJÄÄRI PLANEERIMINE

Jätkuõppevõimalused, valikute tegemine, arvestades huvisid, võimeid ja majanduslikke võimalusi (transport, elamiskulud jms); kutsenõustamine.

Kohalik tööhõiveamet, tööturuteenused tööotsijale, töötus.

Töötaja põhilised õigused ja kohustused, lepinguta töötamisega kaasnevad riskid ja tagajärjed, ümbrikupalk.

Abi leidmine tööõigusega seotud küsimustes.

Inimkaubandus: tööorjus ja prostitutsioon, ohvriks sattumise põhjused, inimkaubandusele viitavad märgid (kuulutuses, tööpakkuja käitumises), ohtude teadvustamine, käitumine ohvriks sattumise korral, ohvriabi.

- 1) hindab nõustaja suunamisel oma võimeid, teadmisi, oskusi, jätkuõppe võimalusi ja tingimusi ning teeb enda jaoks sobiva karjäärivaliku;
- 2) teab oma peamisi õigusi ja kohustusi töötajana, nimetab info ja abi saamise võimalusi tööõigusega seotud küsimustes;
- 3) mõistab lepinguta töötamise ja ümbrikupalgaga seotud riske ja negatiivseid tagajärgi; tunneb töö otsimisel ära inimkaubandusele viitavad märgid;
- 4) oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.